

**მონოღია სახელმწიფოს კონსტიტუციური წესრიგის
ქალაქობით შეცვლისკენ ან დამხობისკენ:
კავშირი გამოსატვის
თავისუფლებასა და დანაშაულს შორის**

გიგა გორჯელაძე

ალტე უნივერსიტეტის სამართლისა და სოციალურ
მეცნიერებათა სკოლის მაგისტრობის კანდიდატი
giga.gorjeladze.1@iliauni.edu.ge

რეზიუმე. ბოლო პერიოდში ჩვენს ქვეყანაში განვითარებულმა პროცესებმა სისხლის სამართლის კოდექსის ერთობ ნაკლებად პოპულარული და არა პრაქტიკული დისპოზიცია მოქმედებაში მოიყვანა. საუბარია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 317-ე მუხლზე, რომელიც საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების ძალადობით შეცვლისკენ ან სახელმწიფო ხელისუფლების დამხობისკენ მოწოდებას გულისხმობს. წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია სახელმწიფოს კონსტიტუციური წესრიგის ძალადობით დამხობისკენ მოწოდების დანაშაულებრივი ბუნება და ურთიერთკავშირი საქართველოს კონსტიტუციით დაცულ გამოსატვის თავისუფლებასთან მიმართებით, ასევე შედარებითი კვლევის მეთოდის გამოყენებით გაანალიზებულია სხვა სახელმწიფოების გამოცდილება და ქართული რეალობა. მოცემული დისპოზიციის განმარტება და გამოსატვის თავისუფლების ჩარჩოსთან ზღვარის გავლება მეტად მნიშვნელოვანია, ვინაიდან, საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს მკაფიო შეფასება იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ქმნის მოწოდების დანაშაულებრივ ბუნებას და რა ხდება მაშინ, როცა გამოსატვის თავისუფლებით დაცული სამართლებრივი სიკეთეები კოლიზიაში მოდის სისხლის სამართლის კოდექსით ინკრიმინირებულ ქმედებასთან.

გარდა ამისა, განსახილველი საკითხის ანალიზი საინტერესო იქნება იურისტთა იმ ნაწილისთვის, რომელთაც სურთ მარტივად მიიღონ ინფორმაცია საქართველოსა და უცხო ქვეყნის გამოცდილებაზე, კერძოდ, როგორ ისჯება სახელმწიფოს კონსტიტუციური წესრიგის ძალადობის დამხობისკენ მოწოდება და დანაშაული სანქციის სახედ და ზომად რას ითვალისწინებს. ასევე, საქართველოსა

და გერმანიის (ფედერალური) საკონსტიტუციო სასამართლოების განმარტებებსა და პრაქტიკაზე.

საკვანძო სიტყვები: კონსტიტუციური წესრიგი, ხელისუფლების ძალადობით დამხობა, სახელმწიფო გადატრიალება, სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული

1. შესავალი

დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო წესწყობილების დაცვა საზოგადოების თითოეული წევრის ლეგიტიმური ინტერესია, ვინაიდან, ნებისმიერი ქმედება, რომელიც სახელმწიფოს ინსტიტუციური მოწყობის წინააღმდეგ არის მიმართული, დემოკრატიის მთავარ საფრთხედ მიიჩნევა. საქართველო არის საპარლამენტო რესპუბლიკა. საპარლამენტო მოდელი ქმნის საუკეთესო ნიადაგს იმისათვის, რომ საქართველოში ევროპული ტიპის დემოკრატიული, პლურალისტური მმართველობა და პოლიტიკური სისტემები ჩამოყალიბდეს¹. ამიტომ, ნებისმიერი მოწოდება, სახელმწიფო ხელისუფლების დამხობისაკენ (მიუხედავად იმისა, დადგება თუ არა ფაქტობრივი შედეგი), ქმნის ანტიდემოკრატიულ და ანტისახელმწიფოებრივ პროცესს.

2021 წლის 6 იანვარს აშშ-ის კონგრესში სენატისა და წარმომადგენლობითი პალატის ერთობლივი სხდომა უნდა გამართულიყო, რაც 2020 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში ჯო ბაიდენის გამარჯვების დადასტურების ბოლო ნაბიჯი იქნებოდა. მსგავს სხდომებს ამერიკის მოქმედი ვიცე-პრეზიდენტი წარმართავს. დონალდ ტრამპმა კონგრესმენებს მოუწოდა არ ეცნოთ არჩევნების შედეგები და განაცხადა, რომ თავის მხარდამჭერებთან ერთად კაპიტოლიუმში მივიდოდა, რათა ექომაგა „მამაცი“ სენატორებისა და კონგრესმენებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ტრამპს პირდაპირ არ მოუწოდებია საკუთარი მხარდამჭერებისათვის, რომ ემოქმედათ ძალადობრივად (თუმცა, შესაძლოა ეს მისი მოტივაცია ყოფილიყო), მსვლელობამ ძალადობრივი ხასიათი მიიღო. მხარდამჭერებმა კაპიტოლიუმის შტურმით დაკავება სცადეს. დაიღუპა 5 ადამიანი, ათეულობით კი დაშავდა. დონალდ ტრამპის მოწოდება არის საუკეთესო მაგალითი იმისა, თუ რა ეფექტი შესაძლოა ჰქონდეს მოწოდებას, ისეთ ზესახელმწიფოშიც კი, სადაც დემოკრატია საზოგადოების გონებრივი და „გენეტიკური კოდის“ უმთავრესი შტრიხია. ბუნებრივია, შედარებით მყიფე დემოკრატიის მქონე ქვეყნებში, როგორც, მაგალითად, საქართველო, ნებისმიერი ხასიათის მოწოდებას შესაძ-

¹ კობახიძე, ი. (2023). კონსტიტუციური სამართალი. 116.

ლოა ბევრად მძიმე შედეგი მოჰყვეს. მითუფრო, მაშინ, როდესაც ჩვენს ქვეყანას დემოკრატიულად, მაღალი ლეგიტიმაციით არჩეული ხელისუფლების ძალადობით დამხოვის მძიმე მაგალითები ახსოვს.

2. სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი ნორმების ანალიზი

სისხლის სამართლის ამოცანაა სამართლებრივ სიკეთეთა დაცვა. სამართლებრივი სიკეთის ცნება კი, სამეცნიერო ლიტერატურაში სხვადასხვაგვარად არის ჩამოყალიბებული. ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული დეფინიციის მიხედვით, რომლის ავტორია ცნობილი გერმანელი მეცნიერი ფრანც ფონ ლისტი, სამართლებრივი სიკეთე (Rechtsgut) განმარტებულია, როგორც სამართლებრივად დაცული ინტერესი². სსკ-ის 317-ე მუხლის უმთავრესი დანიშნულება კონსტიტუციის იმ სადამფუძნებლო ნორმების დაცვაა, რომლებიც სახელმწიფოებრიობას განაპირობებს. ე.ი. სამართლის თეორიის გაგებით რომ ვთქვათ, მოცემული მუხლის მიზანია, დაიცვას უნივერსალური სამართლებრივი სიკეთეები, კერძოდ, სამართლის დაცვის ობიექტია სახელმწიფო უშიშროება და დემოკრატიული წესწყობილება.

ძალადობრივად დამხოვბილი ხელისუფლების შემდგომ პერიოდში დემოკრატიული გარდაქმნების ან/და პოზიტიური ცვლილებების პრაგმატული მოლოდინი საკმაოდ ბუნდოვანი პერსპექტივაა. ქმედების ინკრიმინირებულად გამოცხადებით კანონი უზრუნველყოფს არა მარტო სახელმწიფოს კონსტიტუციური ორგანოების ნორმალურ ფუნქციონირებას, რაც სახელმწიფოებრიობის მთავარი პარაგრაფია, არამედ იმ დამატებით სიკეთეებს, რაც შესაძლოა თან მოჰყვეს კონსტიტუციური წესრიგის დარღვევას (მაგალითად, სიცოცხლის/ჯანმრთელობის/საკუთრების ხელყოფა). 1991 წელს საქართველოს დემოკრატიულად არჩეული პრეზიდენტი სამხედრო ხუნტამ დაამხო, რასაც მოჰყვა სამოქალაქო ომი. თბილისი კრიმინალური ბანდ-ფორმირებების სათარეშო პოლიგონად იქცა, რამაც ადამიანების სიცოცხლე შეინირა. მსგავსი უწერიგობისას საზოგადოება გამოირჩევა თვითნებობით, რაც, ხშირ შემთხვევაში, შედარებით უფრო მონყვლადი წრეებისათვის ქმნის სიცოცხლის მოსპობისა და ჯანმრთელობის დაზიანების რისკს. ამიტომ, ბუნებრივია, სახელმწიფო წერიგის ძალადობით დამხოვისკენ მონოდების დანაშაულებრივად გამოცხადებით კანონმდებელი იცავს არა მარ-

² ტურავა, მ. (2010). სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა თანდართული ტესტების ნიმუშებითა და კაზუსის ამოხსნის მეთოდის გამოყენებით. 16.

ტო კონსტიტუციურ წესრიგს, არამედ საზოგადოების წევრთა სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

მოცემულ მუხლში დანაშაულებრივი ქმედება გამოიხატება მონოდებით. მონოდება – ეს არის ადამიანის ცნობიერებასა და ნებისყოფაზე ზემოქმედების ისეთი ფორმა, რომლის დროსაც ადამიანთა ქცევის წარმართვა ხდება გარკვეულ კალაპოტში სასურველი მიმართულებით. მოცემულ შემთხვევაში, მონოდებას აქვს ერთი მიზანი – გააერთიანოს ადამიანები და წარმართოს მათი ძალისხმევა კონსტიტუციური წყობილების ძალადობით შეცვლისა ან სახელმწიფო ხელისუფლების დამხობისაკენ³. მონოდებად არ შეიძლება ჩაითვალოს პრივატული საუბრები, ოჯახურ შეკრებაზე ახლობლებისათვის განდობილი სურვილები ან/და მეგობრებისათვის საკუთარი მაგალითის მიცემის მიზნით ისტორიების გაზიარება. მონოდება უნდა იყოს განკუთვნილი საზოგადოების ფართო მასისათვის და მისი მოტივაცია უნდა იყოს სხვის აზრზე გავლენის მოხდენა. თუ სახეზე ეს უკანასკნელი შემთხვევა იკვეთება, მონოდების ფორმებს არ აქვს მნიშვნელობა. მონოდება უნდა იყოს მარტივად გასაგები და ფართო მასებისათვის აღქმადი. აუცილებელი არ არის მონოდებისას გაჟღერდეს დანაშაულის განხორციელების ფორმები ან მექანიზმები. შესაძლოა, ზუსტად არ გავრცელდეს ორგანიზებული გეგმა, თუ რა ფორმით უნდა განხორციელდეს დამხობა, თუმცა მნიშვნელოვანია საზოგადოებამდე ზუსტად მივიდეს მონოდების შინაარსი – დაამხოს სახელმწიფო ხელისუფლება.

რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის პრეამბულის მესამე აბზაცი, ხელისუფლების ძალადობრივად დამხობის შესაძლებლობის ფართო ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა. დეკლარაციის მიხედვით, ვინაიდან აუცილებელია, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვა გარანტირებული იქნეს *სამართლის უზენაესობის* პრინციპით, იმის უზრუნველსაყოფად, რათა ადამიანი იძულებული არ გახდეს მიმართოს აჯანყებას, როგორც უკანასკნელ საშუალებას ტირანიისა და ჩაგვრის წინააღმდეგ⁴, დეკლარაციის ტექსტი ხაზს უსვამს, რომ ეს არის უფლებათა დაცვის უკიდურესი საშუალება.

სისხლის სამართლის ნორმის განმარტებისას ვახსენეთ, რომ 317-ე მუხლის დაცვის ერთ-ერთი ობიექტია დემოკრატიული წესწყობილება.

³ ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., გვენეტაძე, ნ., თოდუა, ნ., მუმლაძე, დ. (2012). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. წიგნი II. 130.

⁴ გაეროს გენერალური ასამბლეა. (1948). ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია. 6.

ტირანია არ და ვერ მოისაზრებს დემოკრატიულ წესწყობილებას, შესაბამისად, ხელისუფლების აჯანყების გზით დამხობა, გამართლებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც სახეზეა სტაბილური ავტორიტარული მმართველობა, რომელსაც თან სდევს ადამიანის უფლებების ამკარა, დაუფარავი და პერმანენტული ხელყოფა. ამდენად, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციით დადგენილი ე.წ. აჯანყების უფლება ვერ გამოდგება დემოკრატიულად არჩეული ხელისუფლების დამხობის გამართლებად.

სამართლის თეორიტიკოსთა ერთი ნაწილი ფიქრობს, რომ ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია კანონში მითითებულ ქმედებათა ძალადობის ხერხით ჩადენა⁵. თუმცა, აღსანიშნავია ისიც, რომ ქმედებას ძალადობის გარეშე ვერ ჩაიდენ. არ არსებობს ძალადობით ხელისუფლების დამხობისაკენ მოწოდების იმგვარი ფორმა, რომელიც არ იქნება ძალადობრივი. მაგალითად, როგორც ვერ იარსებებს მშვიდობიანი ომი, ასევე ვერ იარსებებს არაძალადობრივი დამხობა. ეტიმოლოგიურად ხელისუფლების დამხობა ნიშნავს, განადგურებას, დაშლას, დანგრევას. შესაბამისად, ხელისუფლების მშვიდობიანი დამხობა არის ოქსიმორონი, ვინაიდან, ერთ-ერთი მხარე არის სახელმწიფო მთელი თავისი ძალოვანი უწყებებით, რომელთა პირდაპირი ვალდებულებაა დაიცვან კონსტიტუციური წესრიგი. გამომდინარე აქედან, ქმედების ძალადობის ხერხით ჩადენის სავალდებულოობის კომპონენტი ობიექტური შერაცხვისას, ვფიქრობ, მოძველებული პრაქტიკაა. თუ ქმედებას თან არ ახლავს ძალადობა, ეს არ ნიშნავს დამხობას. ეს არის ხელისუფლების მშვიდობიანი ცვლილება, სადაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მოქმედი ხელისუფალის კეთილ ნებას დაემორჩილოს ხალხის ინტერესს და დათმოს მართვის სადავეები. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ობიექტური მხარის სავალდებულო კომპონენტი ძალადობრივი ქმედებისკენ მოწოდება და არა ქმედებათა ძალადობის ხერხით ჩადენა.

ბრალის ფორმის მიხედვით, დანაშაული განზრახია. ე.ი. ქმედების ჩამდენს გათვითცნობიერებული აქვს საკუთარი ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათი და ის პოტენციურად შესაძლო სამართლებრივი შედეგები, რომელიც მას დაეკისრება. მიუხედავად ამისა, ქმედების ჩამდენს უნდა ამ შედეგის დადგომა.

⁵ ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., გვენეტაძე, ნ., თოდუა, ნ., მუმლაძე, დ. (2012). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. წიგნი II. 130.

3. უცხოური პრაქტიკა

იმისათვის, რომ სრულად გავიაზროთ მოცემული დანაშაული, მიზანშეწონილია ის შევადაროთ სხვა ქვეყნის სამართლის წყაროებს. შედარებითი სამართლის მიზანი, მდგომარეობს იურიდიული ცოდნის გლობალურ კონტექსტში იდენტიფიცირებასა და გააზრებაში, რაც ხელს უწყობს სამართლის ჰარმონიზაციას. პრობლემის გადაჭრის სხვადასხვა ეროვნული გზის შედარება არის მნიშვნელოვანი წინარე საფეხური სუპრანაციონალური სამართლისაკენ მიმავალ გზაზე⁶.

გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსი, საქართველოსაგან განსხვავებით, სახელმწიფოს კონსტიტუციური წესრიგის ძალადობით დამხობისკენ მოწოდების პირდაპირ მუხლს არ გვთავაზობს. თუ გერმანიაში ვინმე გაავრცელებს მოწოდებას, შეცვალოს კონსტიტუციური წესრიგი, ის დაისჯება ფედერალური მთავრობის წინააღმდეგ სახელმწიფო ლაღატისათვის (§ 81 StGB – Hochverrat gegen den Bund), რაც სასჯელის სახედ და ზომად თავისუფლების აღკვეთას უვადოდ ან არანაკლებ ათი წლის ვადით გულისხმობს. გარდა ამისა, გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსი ნებისმიერი სახის დანაშაულებრივ მოწოდებას, ნაქეზებას სჯის, კერძოდ, ნებისმიერი პირი, რომელიც საჯაროდ ნაახალისებს უკანონო ქმედებას შეკრებაზე ან სხვა გზით გაავრცელებს დანაშაულის ჩადენისაკენ მოწოდებას, დაისჯება, როგორც ნამქეზებელი (§111 Öffentliche Aufforderung zu Straftaten). შესაბამისად, თუ პოტენციური სამართალდამრღვევი გააკეთებს მოწოდებას კონსტიტუციური წესრიგის ძალადობით შეცვლის მიზნით, ის ამ ორი მუხლით დაისჯება. გერმანული კოდექსი აქვე გვთავაზობს დათქმას, რომ წარუმატებლად განხორციელებული მოწოდება არ შეიძლება დაისაჯოს უფრო მაღალი სანქციით, ვიდრე წარმატებული. ეს დათქმა შინაარსშივე გულისხმობს იმას, რომ დანაშაული ფორმალურ ხასიათს ატარებს და დამნაშავის დასჯისათვის მნიშვნელობა არ აქვს, დადგება თუ არა მძიმე შედეგი. თუმცა, ბუნებრივია, მძიმე შედეგის დადგომის შემთხვევაში, სანქცია უფრო მაღალია.

ამასთანავე, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ თუ გერმანიაში მსგავს მოწოდებას ახორციელებს პოლიტიკური პარტია, შესაძლოა ამ მოწოდებას ამ პარტიის სრულებით აკრძალვაც მოჰყვეს. გერმანიის ძირითადი კანონის (GG) 21-ე მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული პოლიტიკური პარტიების აკრძალვა წარმოადგენს დემოკრატიული კონსტიტუციური სახელმწიფოს ყველაზე ბასრ და, უფრო მეტიც, ორლესულ იარაღს მისი ორგანიზებული მტრების წინააღმდეგ. მისი მიზანია კონსტიტუციური ტენდენციების მქონე პარტიის არსებობი-

⁶ Muthorst, O. (2011). Grundlagen der Rechtswissenschaft Methode – Begriff – System. 318.

თა და მისი ტიპიური ასოციაციური პოტენციალით გამონვეული რისკების წინა-
აღმდეგ ბრძოლა⁷.

გერმანული სამართალი კონტინენტური ევროპის სამართლის ერთ-ერთი ყვე-
ლაზე უფრო მეტად დახვენილი ნიმუშია და, ბუნებრივია, რომ ის მოისაზრებს
სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართულ განსახილველ დანაშაულს (მიუხედავად
იმისა, რომ ზუსტი დისპოზიცია არ არის). თუმცა, ასევე გასათვალისწინებელი
და საინტერესოა საქართველოს მსგავსი სახელმწიფოების პრაქტიკა, ისეთი სა-
ხელმწიფოების, რომლებიც ჩვენსავით განსაკუთრებული დემოკრატიული ტენ-
დენციებით არ გამოირჩევა.

აზერბაიჯანის სისხლის სამართლის კოდექსი პრაქტიკულად თანხვედრაშია სსკ-
სთან. მისი კოდიფიკაციაც კი ძალიან ჰგავს ქართულ დისპოზიციას. აზერბაიჯან-
ის სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, აზერბაიჯანის რესპუბლიკის
კონსტიტუციური სტრუქტურის ძალადობრივი გზით ხელში ჩაგდების, ძალაუფ-
ლების ძალადობრივი შენარჩუნების ან მისი ტერიტორიული მთლიანობის ძალა-
დობრივი შეცვლის ან მისი ტერიტორიული მთლიანობის დაშლისკენ ღია მონო-
დებები, ასევე ასეთი შინაარსის მქონე მასალების გავრცელება, გამოცხადებუ-
ლია დასჯად ქმედებად. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ აზერბაიჯანის სის-
ხლის სამართლის კოდექსი ძალაუფლების ძალადობით შენარჩუნებასაც ამავე
დისპოზიციაში მოისაზრებს. თუ ზემოთ განხილულ სისხლის სამართლის კო-
დექსებში ხელისუფალის მიერ ჩადენილი დანაშაულებები სხვა მუხლებით კვა-
ლიფიცირდება, აქ ხელისუფლების მიერ ძალაუფლების ძალადობრივი გზით შე-
ნარჩუნებისაკენ მონოდებაც კრიმინალიზებულია. თუმცა, გასათვალისწინებე-
ლია, რომ ქართული სისხლის სამართლის კოდექსი სანქციის თვალისაზრისით
შედარებით ჰუმანურია, ვიდრე გერმანული ან აზერბაიჯანული. ჩვენს შემთხვე-
ვაში მაქსიმალური საპატიმრო სანქცია 3 წლამდე თავისუფლების აღკვეთას გუ-
ლისხმობს, ხოლო გერმანიასა და აზერბაიჯანში 5 წლამდე. მონტესკიე მიიჩნევ-
და, რომ ყოველი ერის სამართალი რაღაც განსაკუთრებულს გვაჩვენებს ამ ერის
„სულის“ კულტურისა და იდენტობის შესახებ. ალბათ ესეც ქართული ხასიათის
მორიგი შტრიხია.

⁷ Bundesrat *against* the National Democratic Party of Germany (NPD). Federal constitutional
court of Germany. To the Judgment of the Second Senate of 17 January 2017.
<https://www.bundesverfassungsgericht.de>. Headnotes to the Judgment of the Second Senate of
17 January 2017.

4. საკონსტიტუციო პრაქტიკა

საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლი გამოხატვის თავისუფლების კონსტიტუციურ გარანტიას ქმნის და განმარტავს, რომ აზრისა და მისი გამოხატვისთვის დევნა დაუშვებელია. გამოხატვის თავისუფლება სცდება ნაციონალურ კანონმდებლობას და მისი დაცვის გარანტიებს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციაც იძლევა, რომლის მიხედვითაც, ყველას აქვს გამოხატვის თავისუფლება. ეს უფლება მოიცავს ადამიანის თავისუფლებას, გააჩნდეს საკუთარი შეხედულება, მიიღოს ან გაავრცელოს ინფორმაცია ან იდეები საჯარო ხელისუფლების ჩაურევლად და სახელმწიფო საზღვრების მიუხედავად⁸. გამოხატვის თავისუფლების მაღალ სტანდარტებს, ასევე, ადგენს „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“.

სისხლის სამართლის კოდექსის 317-ე მუხლი საზოგადოებას ერთგვარად ჩარჩოს უნესებს და მკაფიოდ განსაზღვრავს მათ მიერ გამოხატული აზრის იმ კონკრეტულ შინაარსს, რაც დასჯადი ქმედებაა. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა, შინაარსობრივი რეგულირების შემოღების გზით, ამ უფლებაში ჩარევის ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე ფორმაა. იმის სავალდებულოდ განსაზღვრა, თუ რა შინაარსის აზრის/ინფორმაციის გავრცელება არის დაუშვებელი, გულისხმობს პირთა გონებისათვის „ინფორმაციული ფილტრის“ დაყენებას. დემოკრატიული სახელმწიფო უდავოდ გულისხმობს თავისუფალ საზოგადოებას, თავისუფალ ინფორმაციულ სივრცეს, გარემოს, სადაც ყველასთვის უზრუნველყოფილია აზრთა თავისუფალი გაცვლა-გამოცვლა, თავისუფალი პაექრობა. ამგვარად, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა, კერძოდ კი, მისი შინაარსობრივი რეგულირება, იმგვარი საკითხია, რომლის თითოეული ასპექტის განსაზღვრა მაღალი პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ინტერესის საგანია⁹. ამდენად, გამოხატვის თავისუფლების მაღალ ხარისხს და მისი შინაარსის შეზღუდვის მაღალ ბარიერებს თავად კონსტიტუცია ადგენს.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა მსოფლიოს ბევრ სახელმწიფოში მიღებული პრაქტიკაა, მაგალითად BVerfGE-მ განიხილა საქმე Wunsiedel-Entscheidung (Beschluss vom 4. November 2009 – Az. 1 BvR 2150/08), სადაც სასამართლომ ძალაში დატოვა სისხლის სამართლის კოდექსის 130(4) მუხლის შესაბამისად ნაციისტურ იდეოლოგიასთან დაკავშირებუ-

⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია. (1950). 12.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 2 აგვისტოს №1/7/1275 გადაწყვეტილება.

ლი შეკრებებისა და რიტუალების შეზღუდვა. მან დაადგინა, მიუხედავად იმისა, რომ კანონმდებლობა ზღუდავს გამოსატვის თავისუფლებას, გერმანიის ისტორიული გამოცდილების, დემოკრატიული წესრიგისა და ადამიანის ღირსების დაცვის კონსტიტუციური ვალდებულების გათვალისწინებით, ასეთი კონკრეტული შეზღუდვა გამართლებული იყო.

მეორე მხრივ, გამოსატვის თავისუფლების განმარტებისას აუცილებელია არ გავცდეთ რეალობას და არ გადავიჭრათ აბსტრაქციის სამყაროში. სამართლის ერთ-ერთი ფუნქცია ადამიანის გონებაში არსებული უსაზღვროების კანონის ჩარჩოებში მოქცევა და მისი დანაშაულებრივი ბუნების აღკვეთაა, შესაბამისად, არავისთვისაა გასაკვირი, რომ კანონმდებელმა გამოსატვის თავისუფლებასაც დაუნესა ჩარჩოები და ის აბსოლუტურ უფლებად არ მიიჩნევა. ეს ნიშნავს იმას, რომ ლეგიტიმური საჯარო ინტერესისა და ობიექტური აუცილებლობის შემთხვევაში გამოსატვის თავისუფლება იზღუდება. პროფესორი კონსტანტინე კუბლაშვილი მიიჩნევს, რომ ძირითადი უფლების შეზღუდვისას, ანუ დაცულ სფეროში მათ წინააღმდეგ განხორციელებული ჩარევისას, ისინი ძალიან ხშირად უკან იხევენ დაპირისპირებულ სამართლებრივ სიკეთეთა (სახელმწიფო და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, ტერიტორიული მთლიანობისა და კონსტიტუციური წყობილების) წინაშე, ანუ ასეთ შემთხვევაში, დაცულ სფეროში ჩარევა კონსტიტუციურ-სამართლებრივად თითქმის ყოველთვის გამართლებულია¹⁰. მსგავს შემთხვევაშიც კი, საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილი პრაქტიკის მიხედვით¹¹, თუ მონოღეგა არის ძალადობრივი, თუმცა მისი შინაარსი დაცულილია ძალადობის არსებითი მოტივაციისაგან და მხოლოდ საჯარო პოლიტიკური განცხადების შინაარსს ატარებს, შესაძლოა ეს განცხადება ჩაითვალოს გამოსატვის თავისუფლების ჩარჩოს ფარგლებში. ბუნებრივია, დემოკრატიულ საზოგადოებაში შესაძლოა გაკეთდეს ისეთი პოლიტიკური განცხადებები, რომლებიც სახელმწიფო პოლიტიკური თუ სახელისუფლებო პირების წინააღმდეგ იქნება მიმართული და რომელიც მიზნად ისახავს მათი ხელისუფლების სადავეებისაგან ჩამოცილების გარდაუვალი აუცილებლობის ლუსტრირებას, თუმცა, მსგავსი შინაარსის მონოღეგები ატარებს პოლიტიკურ ხასიათს და მიზნად არ ისახავს მათ ძალადობრივად ჩამოცილებას.

იმისათვის, რომ არ დარჩენილიყო ბუნდოვანება გამოსატვის თავისუფლებასა და დანაშაულებრივ მონოღეგას შორის, საკონსტიტუციო სასამართლომ დაად-

¹⁰ კუბლაშვილი, კ. (2023). ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები. 183.

¹¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 10 ნოემბრის №4/482,483,487,502 საოქმო ჩანაწერი.

გინა კრიტიკრიუმები და მიზანშეწონილად მიიჩნია საკითხის ანალიზისას დადგინდეს, წარმოადგენს თუ არა განცხადება დამხობისკენ, ძალადობით ხელისუფლების შეცვლისკენ მონოდებას და არსებობს თუ არა ძალადობის საფრთხე¹². აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, თუ რამდენად არის შესაძლებელი დანაშაულებრივი მონოდება მოვიდეს სისრულეში. მაგალითად, თუ სახელმწიფოს კონსტიტუციური წესრიგის დამხობისკენ მონოდებას გააკეთებს გავლენიანი პოლიტიკური ან/და სახელმწიფო მოღვაწე, რომელსაც შეუძლია ადამიანის ცნობიერებაზე იმგვარი ზეგავლენა, რომ ადამიანთა ქცევის წარმართვა ხდებოდეს მისი გავლენით და მონოდებას ექნება კონსტიტუციური წესრიგის „შერყევის“ მიზანი, ბუნებრივია, ქმედება შეიძენს დანაშაულებრივ ხასიათს. თუმცა, თუ მსგავსი მონოდება იქნება გახმოვანებული ისეთი მოქალაქისაგან, რომელსაც არ აქვს არსებითი შესაძლებლობა სხვისი აზრის ფორმირების, არ არის ცნობადი ფიგურა და არ აქვს სამხედრო ან პოლიტიკური გამოცდილება, მისი ქმედება არ შეფასდება რეალურად და განხორციელებადად.

ამდენად, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, უფლებამოსილმა ორგანომ (პირმა) უნდა შეაფასოს, წარმოადგენს თუ არა განცხადება დამხობისკენ, ძალადობით ხელისუფლების შეცვლისკენ მონოდებას და არის თუ არა ძალადობის საფრთხე¹³.

5. დასკვნა

ზემოთ განხილული სამართლებრივი, თეორიული და პრაქტიკული მასალის საფუძველზე, სასამართლო პრაქტიკისა და ეროვნულ თუ საერთაშორისო დონეზე აღიარებული ავტორების მოსაზრებების ანალიზის შედეგად, შესაძლოა გამოხატვის თავისუფლება შეფასდეს, როგორც ფუნდამენტურად აუცილებელი უფლება, რომელიც დემოკრატიულობის ერთ-ერთი უმთავრესი ინდიკატორია. უფლება, რომლის არ არსებობის ან/და არამართლობიერი შეზღუდვის შემთხვევაში სამართლებრივი წესრიგი დიდი კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგებოდა, ხოლო XXI საუკუნის ადამიანის ყოველდღიურობა კი, ფაქტობრივად, შინაარსისგან დაცლილი. გამოხატვის თავისუფლება ადამიანური ღირსების, პლურალიზმისა და კრიტიკული დისკურსის განვითარების გარანტიაა.

¹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 10 ნოემბრის №4/482,483,487,502 საოქმო ჩანაწერი.

¹³ იქვე.

თუმცა, თანამედროვე სამართლებრივი რეალობა გვკარნახობს, რომ გამოსატვის უფლება არის რელატიური უფლება და გამოსატვის თავისუფლება ექვემდებარება დასაშვებ, კანონიერ და ლეგიტიმურ შეზღუდვებს. ისეთ სამართლებრივ სიკეთებთან კონკურენციაში, როგორცაა სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, საკუთრება, სახელმწიფო/საზოგადოებრივი უსაფრთხოება, კონსტიტუციური წესრიგი, ტერიტორიული მთლიანობა და სახელმწიფო უშიშროება, ის შედარებით უკანა ფლანგზე გადადის და იზღუდება. აღნიშნული შეზღუდვა განსაკუთრებით მაშინ აქტიურდება, როცა თავისუფალი სიტყვა გადაიქცევა „ბოროტი ენების“ იარაღად. მაგალითად, ძალადობრივი მოქმედებებისკენ ან სახელმწიფოებრივი სტრუქტურების დამხოვისკენ მონოდეკისას. შესაბამისად, შეზღუდვა ამ შემთხვევაში გამართლებულია, რადგან მას აქვს ლეგიტიმური მიზანი. შეზღუდვა იმ შემთხვევაშია გაუმართლებელი, თუ იგი ლეგიტიმურ მიზანს ლოგიკურად არ უკავშირდება¹⁴, რაც ჩვენს შემთხვევაში არ იკვეთება.

სამართლებრივი შეფასების მიღება, ამ დისკუსიას აქვს ღრმა პოლიტიკური და სოციალური განზომილება. მნიშვნელოვანია საზოგადოებამ და მედიამ დაიცვას ბალანსი გამოსატვის თავისუფლების დაცვასა და ისეთი რიტორიკის უარყოფას შორის, რომელიც სახელმწიფო წესრიგის წინააღმდეგ იქნება მიმართული.

დასასრულს, გამოსატვის თავისუფლება და სახელმწიფოს კონსტიტუციური წესწყობილების დაცვა არ უნდა აღიქმებოდეს განცალკევებით მდგარ სამართლებრივ სიკეთებად, როგორც ურთიერთგამომრიცხავი მიზნების მატარებელ პრინციპებად, არამედ, როგორც თანამთხვეული ინტერესები.

შესაბამისად, სახელმწიფოს კონსტიტუციური წყობილების დამხოვისკენ მონოდეკა არ ჯდება გამოსატვის თავისუფლების ჩარჩოში და ატარებს დანაშაულებრივ ხასიათს.

¹⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 11 აპრილის №1/1/468 განწყვეტილება.

გამოყენებული ლიტერატურა

- კობახიძე, ი. (2023). კონსტიტუციური სამართალი.
 ტურავა, მ. (2010). სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა თანდართული ტესტების ნიმუშებითა და კაზუსის ამოხსნის მეთოდის გამოყენებით.
- ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., გვენეტაძე, ნ., თოდუა, ნ., მუმლაძე, დ., (2012). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. წიგნი II.
- კუბლაშვილი, კ. (2023). ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 2 აგვისტოს №1/7/1275 გადაწყვეტილება*.
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 10 ნოემბრის №4/482,483,487,502 საოქმო ჩანაწერი.
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 11 აპრილის №1/1/468 გადაწყვეტილება.
- გაეროს გენერალური ასამბლეა. (1948). ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია.

* *ჟურნალის რედაქტორის შენიშვნა*: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების დასახელების სტანდარტი გადაწყვეტილების მიღების დროსა და ნომერთან ერთად მოსარჩელისა და მოპასუხის სახელდებით მითითებას ითვალისწინებს, რაც ჟურნალის სქოლიოში იკავებს მნიშვნელოვან სივრცეს, მითუმეტეს, თუ ავტორს ერთდროულად უხდება რამდენიმე გადაწყვეტილების დამონება სქოლიოში. ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში საკონსტიტუციო სასამართლოები საქმის დასახელების მოკლე ვარიანტს ირჩევენ (ზოგჯერ აბრევიატურას, მაგალითად, გერმანიაში მიღებულია ტრადიციული სახელწოდება: BVerfGE 1, 299 [312]). „სამართლის კულტურა“ ცდილობს სქოლიოებში დაამკვიდროს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა სახელწოდების შედარებით შემოკლებული ქართული და ინგლისური ვერსიები. მაგალითად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 2 აგვისტოს №1/7/1275 გადაწყვეტილება/Judgment of the Constitutional Court of Georgia №1/7/1275 of 2 August 2019.

INCITEMENT TO OVERTHROW THE CONSTITUTIONAL ORDER OF THE STATE BY FORCE: THE LINK BETWEEN FREEDOM OF EXPRESSION AND CRIME

GIGA GORJELADZE

LL.M. Candidate. Alte University

giga.gorjeladze.1@iliauni.edu.ge

Abstract. The recent developments in our country have brought a rather unpopular and impractical provision of the Criminal Code into effect. Article 317 of the Criminal Code of Georgia is considered, which refers to a call to violently change the constitutional order of Georgia or to overthrow the state government. The article discusses the criminal nature of the incitement to violently overthrow the constitutional order of the state and its interrelation with the freedom of expression protected by the Constitution of Georgia, and also analyzes the experience of other states and Georgian reality using the method of comparative law research. The explanation of this provision and its demarcation with the framework of freedom of expression are very important, since society must have a clear assessment of what constitutes a criminal nature of the call and what happens when the legal benefits protected by the freedom of expression come into conflict with an act incriminated by the Criminal Code.

In addition, the analysis of the issue under discussion will be interesting for the lawyers willing to easily obtain information on the experience of Georgia and foreign countries, namely: how the incitement for the violent overthrow of the constitutional order of the state is punished and the type and extent of the sanction for the crime. Furthermore, on the interpretations and caselaw of the Georgian and German (federal) constitutional courts.

***Keywords:** Constitutional Order, Violent Overthrow of the Government, Coup d'état, a Crime against the State*

REFERENCES

- Kobakhidze, I. (2023). Constitutional Law.
- Turava, M. (2010). Review of the General Part of Criminal Law with the attached Sample Tests and the Case Study Method.
- Lekveishvili, M., Mamulashvili, G., Gvenetadze, N., Todua, N., Mumladze, D. (2012). *Private Part of Criminal Law: Book II*.
- Kublashvili, K. (2023). Fundamental Rights and Freedoms of Damian.
- Judgment of the Constitutional Court of Georgia №1/7/1275 of 2 August 2019.
- Recording Notice of the Constitutional Court of Georgia №4/482,483,487,502 of 10 November 2010.
- Judgment of the Constitutional Court of Georgia №1/1/468 of 11 April 2012.
- United Nations General Assembly. (1948). Universal Declaration of Human Rights.